

Interakčný štýl učiteľa v kontexte s črtovou emocionálnou inteligenciou

Zuzana Heinzová
Simona Kubejová

Katedra psychológie, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela,
Banská Bystrica

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Pedagogická fakulta
Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Anotácia: Predkladaná štúdia analyzuje vzťah interakčného štýlu učiteľa a jeho črtovej emocionálnej inteligencie. Výskumná verifikácia vzťahu týchto dvoch premenných sa uskutočnila prostredníctvom dát získaných z dotazníka črtovej emocionálnej inteligencie TEIQue-SF (Trait Emotional Intelligence Questionnaire – short form, Petrides, 2009; v slovenskom preklade Kaliská, Nábělková, 2015) a sebauhoviedového dotazníka zisťujúceho interakčný štýl učiteľa IŠU (Wubbels, Levy, 1993; slovenský preklad Gavora, Mareš, 2000) na vzorke 105 učiteľov (16,19% vzorky tvorili muži) základných a stredných škôl Slovenska. Výskumné zistenia naznačujú, že čím lepšie učiteľky a učelia našej výskumnej vzorky rozumejú vlastným citom a sú schopní vcítiť sa do citov iných ľudí, tým viac dokážu počas vyučovania vytvárať uvoľnenú atmosféru, sú trpezliví, priateľskí a ohľaduplní a akceptujú nedostatky a chyby svojich žiakov, preukazujú nadšenie pri vyučovaní a dominuje u nich snaha poskytovať žiakom pomoc.

Kľúčové slová: interakčný štýl učiteľa, črtová emocionálna inteligencia.

The Teacher's Interaction Style In The Context Of Trait Emotional Intelligence. The present study analyzes the relationship of the teacher's interaction style and his/her trait emotional intelligence level. The verification of the relationship of these two variables was carried out using data from TEIQue-SF (Trait Emotional Intelligence Questionnaire - short form, Petrides, 2009; slovak translation Kaliská, Nábělková, 2015) and self-response Questionnaire for Teacher Interaction (Wubbels, Levy, 1993; slovak translation Gavora, Mareš, 2000) on a sample of 105 teachers (16.19% men) of elementary and secondary schools from different regions in Slovakia. Research findings suggest that the better the teacher understands his/her own feelings and is able to empathize with other people's feelings, the more s/he can create a relaxed atmosphere during the lessons, is more patient, friendly and considerate and can accept failures and mistakes of pupils and also is more enthusiastic for the classroom atmosphere.

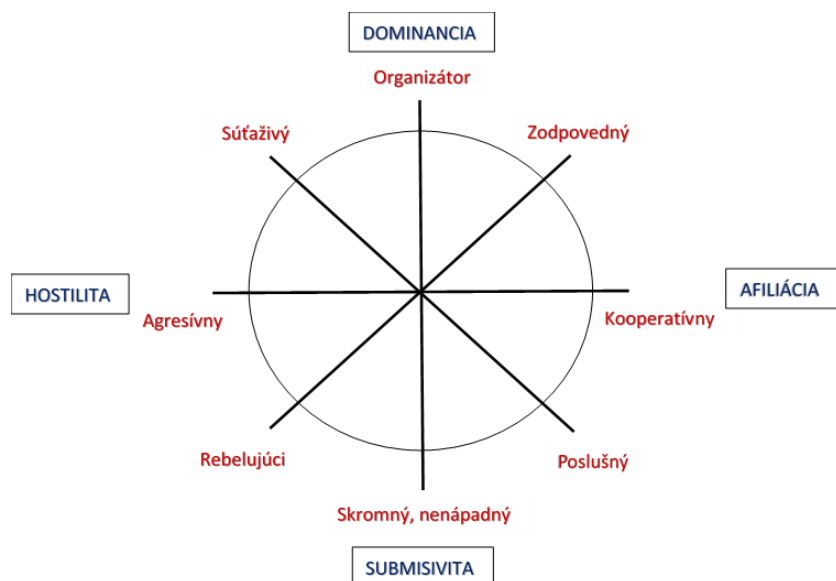
Key words: Teacher Interaction Style, Trait Emotional Intelligence.

Úvod

Jedným z najprepracovanejších modelov z aspektu vymedzenia sociálno-interpersonálneho správania osobnosti patrí Learyho (1957) koncept

interakčného správania sa jednotlivca. Podstatou Learyho konceptu je tzv. cirkumplexný model osobnosti. Tento model je tvorený kruhovito usporiadanou taxonómiou osobnostných vlastností a charakteristík správania sa osobnosti. Základom cirkumplexu sú dve pomyselné osi (horizontálna a vertikálna) predstavujúce základné dimenzie osobnosti, pričom každá dimenzia je ohraničená protikladnými vlastnosťami alebo charakteristikami správania sa osobnosti. V Learyho prípade tvoria základ cirkumplexu dve dimenzie – dimenzia Moci a dimenzia Lásky (Priateľskosti). Dimenziu Moci charakterizujú protikladné vlastnosti Dominancia a Submisivita, dimenziu Lásky vlastnosti Priateľnosť a Hostilita. Tieto 4 vlastnosti vytvárajú základ Learyho cirkumplexného modelu osobnosti, pričom sa k nim pridávajú ďalšie štyri vlastnosti osobnosti. Jednotlivé vlastnosti osobnosti sú v cirkumplexnom modeli usporiadané do kruhu a protíľahlosť vlastností naznačuje zároveň ich protichodnosť, t.j. vylučuje sa ich súčasný výskyt u jednotlivca. (Leary, 1957) Leary (1957) pri definovaní svojho konceptu vychádzal zo svojej praxe a určujúcim bol pre neho spôsob komunikácie jeho klientov s druhými ľuďmi. Na základe analýzy komunikácie a interpersonálnej interakcie svojich klientov zostavil najprv šesťnásť, neskôr zredukovaných osem dimenzií interpersonálneho správania sa jednotlivca, ktoré tvorili cirkumplex osobnosti:

1. Organizačný typ (autokratický)
2. Zodpovedný typ (nadpriemerný)
3. Kooperatívny typ (nadmerný)
4. Poslušný typ (závislý)
5. Skromný, nenápadný typ (masochistický)
6. Rebelujúci typ (zúfalý)
7. Agresívny typ (sadistický)
8. Súťaživý typ (narcistický)

Obr. 1 Learyho cirkumplex osobnosti
(zdroj: vlastné spracovanie podľa Leary, 1957)

Learyho model sa ujal v psychologickú praxi a na jeho základe boli vytvorené viaceré dotazníky či inventáre slúžiace na poznávanie osobnosti jednotlivca podľa jeho fungovania v sociálnych interakciách. V našom prostredí patria medzi najznámejšie dotazníky využívajúce Learyho koncept interpersonálneho správania sa napr. Interpersonal check list (ICL; Leary, 1957) a Interakčný štýl učiteľa (IŠU; Wubbels, Levy, 1993; slovenský preklad Gavora, Mareš, 2000). Autori, ktorí začali implementovať Learyho cirkumplex v kontexte charakterizovania učiteľovej osobnosti boli Wubbels, Créton a Hoomayers (1987), neskôr v ich práci pokračoval autorský tandem Wubbels a Levy (1993) a Wubbels, Levy, Brekelmans (1997) či autori Den Brok, Brekelmans a Wubbels (2004), ktorí tento model dlhoročne overovali na množstve školských tried aj učiteľov. K slovenským autorom, ktorí sa venujú predmetnej problematike, patria napr. Mareš, Gavora (2004), Gavora (2007) a Petlák, Fenyvesiová (2009).

Pri aplikácii Learyho konceptu do pedagogickej teórie aj praxe prispôbili Wubbels, Créton a Hoomayers (1987) interakčné dimenzie osobnosti na tzv. interakčný štýl učiteľa (ďalej IŠU). IŠU vytvára cirkumplex 8 dimenzií predstavujúcich vlastnosti a správanie učiteľa v interakcii so žiakmi. Špecifiká ôsmich dimenzií IŠU boli charakterizované nasledovne (podľa Fenyvesiová, 2006):

1. *Organizátor vyučovania* – táto dimenzia predstavuje učiteľa, ktorý vyučuje predmet so záujmom a s nadšením, vďaka čomu sa žiaci od neho veľa naučia. Svojou pútavosťou a jasnosťou dokáže udržať pozornosť všetkých žiakov. Vedie svojich žiakov a vie o všetkom, čo sa v triede deje.

2. *Napomáhajúci žiakom* – u učiteľa tejto dimenzie interakčného štýlu dominuje snaha poskytovať svojim žiakom pomoc. Je priateľský, ale aj ohľaduplný, preto sa na neho žiaci môžu vždy spoľahnúť. Svojim zmyslom pre humor dokáže počas vyučovania vytvárať uvoľnenú atmosféru.

3. *Chápajúci* – trpezlivý, empatický učiteľ, ktorý akceptuje nedostatky či chyby svojich žiakov. Veľa so žiakmi komunikuje a diskutuje. Ak žiaci s učiteľom nesúhlasia, ponúkne im priestor na vyjadrenie svojho názoru.

4. *Vedie k zodpovednosti* – dáva žiakom slobodu a možnosť rozhodovania o veciach, ktoré súvisia s triedou. Je veľkorysý a ak žiaci uvedú rozumné argumenty, majú možnosť ovplyvniť učiteľov názor či rozhodnutie.

5. *Neistý* – typickým znakom takéhoto učiteľa je plachosť a váhavosť. Na žiakov pôsobí zmätene a pripúšťa si svoje chyby. Keďže je často neistý, žiaci ho dokážu veľmi ľahko vyviešť z miery.

6. *Nespokojný* – vystihujúcimi charakteristikami uvedenej dimenzie interakčného štýlu učiteľa sú mrzutosť a nespokojnosť. Učiteľ pôsobí nešťastne, kritizuje a trestá svojich žiakov. Voči žiakom je väčšinou podozrievavý a nedôveruje im. Trest pre neho slúži ako výchovný prostriedok.

7. *Karhajúci* – učiteľ nemá so žiakmi trpezlivosť a často býva nahnevaný. Máva ironické a niekedy až povýšenecké poznámky smerom k žiakom a ich práci. Ľahko sa nahnevá, v dôsledku čoho sa prestane ovládať.

8. *Prísny* – žiaci majú z neho strach, pretože je to typ učiteľa vyžadujúci si poslušnosť. Udržiava disciplínu počas hodín a má stanovené striktné pravidlá. Požiadavky, ktoré má na žiakov sú príliš vysoké, je náročný.

Ak by sme kategorizovali jednotlivé dimenzie IŠU podľa spomenutých Learyho osobnostných dimenzií, Organizátor a Napomáhajúci spadajú do Learyho dimenzie Dominancia a Láska; Chápajúci a Vedie k zodpovednosti do dimenzie Submisivita a Láska; Neistý a Nespokojný do dimenzie Submisivita a Hostilita; Karhajúci a Prísny do dimenzie Dominancia a Hostilita.

Zisťovanie IŠU sa využíva v súvislosti s reflexiou práce učiteľa, konkrétne reflexiou jeho vzťahu, spolupráce či komunikácie so žiakmi. Budovanie pozitívneho a podporujúceho vzťahu medzi učiteľom a žiakom, vzťahu, ktorý je založený na vzájomnom porozumení a emocionálnom prijatí, by malo byť prirodzenou súčasťou pedagogického procesu v školskom prostredí (aj mimo neho). Preto okrem reflexie a poznania, či prípadnej korekcie interakčného štýlu je pre učiteľa potrebné poznať a rozvíjať aj svoju emocionálnu inteligenciu, ktorá by mala byť východiskovou bázou pre jeho správanie sa a zároveň pre interakčný štýl učiteľa.

Pri charakterizovaní črtovej emocionálnej inteligencie (ďalej EI) sa opierame o model anglického psychológa Petridesa (2009), ktorý ju chápe ako súbor sebe pripísaných schopností a behaviorálnych dispozícií súvisiacich s emocionalitou jednotlivca. Zahŕňa také charakteristiky ako chápanie vlastných citov, schopnosť vcítiť sa do iných ľudí a riadiť vlastné city tak, aby sa zlepšila kvalita života. Svoj koncept črtovej EI zaraďuje v oblasti osobnosti na nižšiu hierarchickú úroveň ako napr. črty Big Five (Petrides & Furnham, 2001). Tento koncept črtovej EI reprezentuje vnímanie subjektívnej povahy emocionálneho prežívania a meria sa prostredníctvom sebaopisných, sebavýpoved'ových dotazníkov narozdiel od konceptu EI ako emocionálno-kognitívnej schopnosti (Mayer & Salovey, 1997). Petridesov model obsahuje štyri všeobecné faktory: wellbeing (reprezentovaný optimizmom, šťastím a sebaúctou), emocionalita (reprezentovaná empatiou, vzťahovou kompetenciou, emočnou percepciou a expresiou), sociabilita (reprezentovaná manažmentom emócií druhých, asertivitou a sociálnou uvedomelosťou) a sebakontrola (reprezentovaná emočnou reguláciou, impulzivitou a zvládaním stresu). (Petrides, 2009)

Emocionálna inteligencia je významná predovšetkým pri pomáhajúcich profesiách (no nie len v nich), kam radíme i učiteľstvo, pretože podstatou týchto profesií je vzťah a porozumenie zverencom, klientom, pacientom či žiakom. Vzhľadom na to, že naše emócie sa prirodzene prejavujú v našom správaní sa k druhým ľuďom a teda v našej interakcii, považujeme za užitočné poznať súvislosti medzi črtovou EI ako osobnostnou predispozíciou a interakčným štýlom učiteľa ako najčastejším prejavom správania a vzťahu učiteľa k svojim žiakom.

V nami dostupných zdrojoch sme nenašli žiadnu štúdiu, ktorá by sa špecificky zameriavala na skúmanie vzťahu medzi IŠU a emocionálnou inteligenciou. Našli sme však štúdie, ktoré sú svojím zameraním blízke našej problematike. Išlo najmä o štúdiu Mousapour a Khorram (2015), ktorí sledovali súvislosť medzi EI (meranou prostredníctvom Bar-On Emotional Intelligence Scale) a ich vyučovacím štýlom (zist'ovaným Grasha's Teaching Styles Inventory, TSI, A.F. Grasha, 1996). Vo svojej štúdii dospeli ku zisteniu, že učitelia, ktorí dosahujú vysoké skóre v emocionálnej inteligencii, sú v školstve nielen úspešnejší, ale aj interakčný štýl, ktorý pri svojej výučbe využívajú, je prospešnejší a vhodnejší pre všetkých žiakov. Štúdia teda potvrdila, že existuje pozitívny vzťah medzi EI učiteľov a ich vyučovacími štýlmi ($r(88) = 0,159$, $p < 0,05$). Druhá štúdia bola od Šahina-Baltaciho a Demira (2012), ktorých výskum bol zameraný na overovanie vzťahu medzi EI učiteľov (taktiež zist'ovanou pomocou Bar-On Emotional Intelligence Scale) a ich spôsobmi vyjadrovania hnevu (zist'ovaný pomocou State-Trait Anger Expression Inventory-2, STAXI-2; Spielberger, 1999). Štúdia potvrdila, že učitelia, ktorí dosahovali vyššie skóre v EI, počas interakcií na vyučovaní dokázali lepšie

ovládať svoj hnev, dôsledkom čoho nemuseli svoj hnev ani potláčať, ani prejavovať.

Výskumný problém

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť súvislosti medzi interakčným štýlom učiteľa a jeho črtovou emocionálnou inteligenciou. Položili sme si nasledovné výskumné otázky:

VO1: Existujú rozdielne kvality súvislostí medzi dimenziami IŠU z oblasti dimenzie Lásky a črtovou EI učiteľov a učiteliek nášho výskumného súboru?

VO2: Existujú rozdielne kvality súvislostí medzi dimenziami IŠU z oblasti Moci a črtovou EI učiteľov a učiteliek nášho výskumného súboru?

Výskumné metodiky

Dáta pre naše výskumné zisťovanie sme získali prostredníctvom testovej batérie pozostávajúcej z dvoch sebvýpoved'ových dotazníkov. Išlo o dva štandardizované dotazníky, pričom v úvode našej výskumnej batérie sme zisťovali demografické údaje nášho výskumného súboru - pohlavie, stupeň vzdelania a tiež dĺžku pedagogickej praxe (súvislosti s demografickými údajmi nášho výskumného súboru a IŠ a EI nášho výskumného súboru prezentujeme v inej štúdií).

Na zistenie interakčného štýlu učiteľa sme použili dotazník Interaktívneho štýlu učiteľa (IŠU), ktorého autormi sú Wubbels a Levy (1993), v slovenskom preklade Gavora, a Mareš (2000). Dotazník IŠU sme upravili na sebvýpoved'ový dotazník podľa odporúčaní jeho prekladateľov do slovenského jazyka. Dotazník pozostáva zo 64 položiek, pričom každá dimenzia IŠU obsahuje osem položiek. Položky dotazníka posudzujú respondenti na 5 bodovej Likertovej škále (0 = nikdy po 4 = vždy). Administrácia dotazníka trvá približne 15 minút. Dotazník IŠU vykazoval dostatočnú reliabilitu v zmysle vnútornej konzistencie, nameraný koeficient Cronbachovej alfy bol 0,743.

Črtovú emocionálnu inteligenciu sme zisťovali prostredníctvom slovenskej formy Trait Emotional Intelligence Questionnaire – short form (TEIQue – SF, Petrides, 2009; slovenský preklad Kaliská, Nábělková, 2015), ktorý meria globálnu úroveň EI a jej 4 faktory (pre krátku formu dotazníka môžu byť ich výsledky použité iba pre výskumné účely). Dotazník pozostáva z 30 položiek, na ktoré respondenti odpovedajú prostredníctvom 7 bodovej Likertovej škály (1 – úplne nesúhlasím až 7- úplne súhlasím). Administrácia dotazníka trvá približne 7 minút. Dáta získané dotazníkom TEIQue – SF vykazovali dostatočnú reliabilitu v zmysle vnútornej konzistencie, nameraný koeficient Cronbachovej alfy bol 0,652.

Oba dotazníky boli administrované online, pričom pri administrácii bola zabezpečená anonymita zberu dát.

Výskumný súbor

Výskumný súbor respondentov sme získali na základe kombinovaného zberu dát, konkrétne sme použili dostupný, zámerný a následne lavínový (snow ball) výber respondentov, t.j. oslovili sme a zaslali odkaz na web stránku s dotazníkovou batériou nám dostupných učiteľov a učiteľky základných a stredných škôl, pričom sme oslovili učiteľov a učiteľky oboch stupňov ZŠ a rôznych typov SŠ. Oslovených respondentov a respondentky sme zároveň poprosili o šírenie elektronického odkazu na našu výskumnú batériu medzi svojimi kolegami a kolegynami. Výskumný súbor tvorilo 105 učiteľov a učiteľiek základných a stredných škôl zo Slovenska, pričom muži boli vo vzorke pomerne nízko zastúpení (16,19%). Vek respondentov a respondentiek sme nezisťovali, zaujímala nás iba dĺžka ich pedagogickej praxe (zistenia ohľadne súvislostí dĺžky pedagogickej praxe a premenných IŠU a EI sú súčasťou inej našej štúdie).

Výsledky výskumu

Deskriptívne ukazovatele jednotlivých dimenzií interakčného štýlu učiteľa a jednotlivých faktorov ako aj globálnej črtovej emocionálnej inteligencie prezentuje tabuľka 1.

Tabuľka 1. Deskriptívne ukazovatele sledovaných premenných (N=105)

	AM	SD	Šikmosť	Špicatosť	Min	Max	α
Organizátor	3,26	0,39	-0,392	0,299	0	4	
Napomáhajúci	3,52	0,39	-0,568	-0,274	2	4	
Chápajúci	3,37	0,38	-0,471	-0,216	0	4	
Vedie k zodpovednosti	3,09	0,36	-0,083	-0,404	0	4	0,74
Neistý	0,96	0,54	0,545	0,184	0	4	
Nespokojný	1,07	0,50	0,591	-0,097	0	4	
Karhajúci	0,83	0,44	0,650	0,585	0	4	
Prísny	2,31	0,51	0,214	0,139	0	4	
Well-being	6,02	0,74	-0,496	-0,689	1	7	
Sebakontrola	5,25	0,76	0,111	-0,043	1	7	
Emocionalita	5,70	0,74	-0,597	0,136	1	7	0,65
Sociabilita	4,90	0,93	0,01	-0,406	1	7	
Globálna črtová EI	5,47	0,61	-0,212	-0,034	1	7	

Legenda: AM – aritmetický priemer,; SD – smerodajná odchýlka, α – Cronbachova alfa

Na základe analýzy šikmosti a špicatosti dát môžeme konštatovať, že dáta nášho výskumného súboru majú normálne rozdelenie a teda využijeme

parametrické postupy testovania premenných. Prostredníctvom Pearsonovho korelačného testu sme zistili silu a smerovanie (kvalitu) vzájomných vzťahov premenných črtovej globálnej inteligencie s IŠU učiteliek a učiteľov nášho výskumného súboru. Výsledky prezentujeme v tabuľke č. 2.

Tabuľka 2 Pearsonove korelačné koeficienty sledovaných premenných (N=105)

	Well-being	Sebakont.	Emoc.	Sociab.	Globál EI
Organizátor	0,440 ^{***}	0,390 ^{***}	0,361 ^{***}	0,369 ^{***}	0,501 ^{***}
Napomáhajúci	0,485 ^{***}	0,409 ^{***}	0,530 ^{***}	0,325 ^{***}	0,554 ^{***}
Chápajúci	0,367 ^{***}	0,387 ^{***}	0,484 ^{***}	0,257 ^{**}	0,473 ^{***}
Vedie k zodpovednosti	0,376 ^{***}	0,300 ^{**}	0,422 ^{***}	0,253 ^{**}	0,429 ^{***}
Neistý	-0,405 ^{***}	-0,518 ^{***}	-0,364 ^{***}	-0,465 ^{***}	-0,568 ^{***}
Nespokojný	-0,490 ^{***}	-0,462 ^{***}	-0,586 ^{***}	-0,355 ^{***}	-0,601 ^{***}
Karhajúci	-0,372 ^{***}	-0,405 ^{***}	-0,420 ^{***}	-0,296 ^{**}	-0,476 ^{***}
Prísny	-0,077	-0,058	-0,102	0,090	-0,038

** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Legenda: Sebakont.- sebakontrola; Emoc. – emocionalita; Sociab.- sociabilita; Globál ČEI – globálna črtová EI

Po štatistickom testovaní vzájomných vzťahov medzi sledovanými premennými konštatujeme, že existujú štatisticky významné vzťahy medzi všetkými sledovanými premennými IŠU a črtovej EI okrem dimenzie IŠU Prísny. Pozitívne korelácie s faktormi črtovej EI, ako aj globálnej úrovne črtovej EI sa preukázali v dimenziách IŠU predstavujúcich celkové pozitívne vzťahy (dimenzia Lásky - Priateľskosť) učiteľov a učiteliek ku žiakom a naopak v dimenziách, ktoré predstavujú negatívne naladenie (dimenzia Lásky - Hostilita) učiteľov a učiteliek ku žiakom, sa preukázali negatívne korelácie, pričom išlo o stredne silné až silné vzťahy.

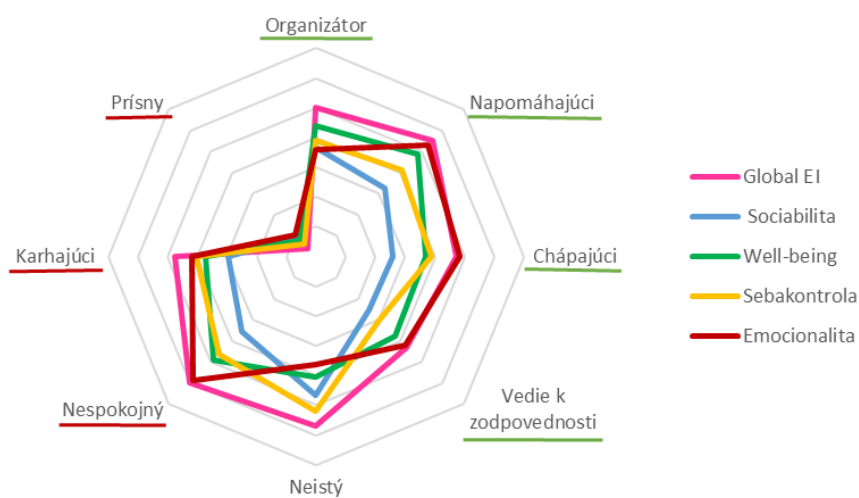
V dimenzii Moci Learyho cirkumplexu predstavovanej charakteristikami Dominancia a Submisivita sa špecificky nepreukázala odlišná kvalita vzťahov medzi Dominanciou a črtovou EI a medzi Submisivitou a črtovou EI tak, ako to bolo pri dimenzii Lásky. Jediným špecifikom zostala absencia štatistickej významnosti súvislosti medzi globálnou črtovou EI a jej faktormi a dimenziou IŠU Prísny.

Čo sa týka sily vzťahov medzi sledovanými premennými, najtesnejšie vzťahy sa preukázali medzi globálnou črtovou EI a dimenziami IŠU Organizátor a Napomáhajúci, kde išlo o pozitívne vzťahy a dimenziami IŠU Neistý a Nespokojný, pričom išlo vecne o negatívne vzťahy. Ďalší silný vzťah sa preukázal medzi faktorom črtovej EI Sebakontrola a dimenziou IŠU Neistý (negatívny vzťah) a vo faktore črtovej EI Emocionalita a dimenziami IŠU

Napomáhajúci (išlo o pozitívny vzťah) a Nespokojný (išlo o negatívny vzťah). Najslabší z preukázaných štatisticky významných vzťahov bol medzi faktorom črtovej EI Sociabilita a dimenziou IŠU Vedie k zodpovednosti.

Pre jednoduchšiu ilustráciu našich výsledkov výskumu prinášame aj grafické znázornenie vzťahov medzi EI učiteľov a ich vnímaným vlastným interakčným štýlom v Obr. 1. Pozitívne korelácie sú znázornené zeleným podčiarknutím jednotlivých dimenzií interakčných štýlov a červené podčiarknutie je pri tých dimenziách interakčného štýlu učiteľov a učiteľiek, kde sa preukázali negatívne korelácie.

Obr. 2 Grafické znázornenie cirkumplexu dimenzií interakčného štýlu učiteľov a učiteľiek a jeho súvislostí s črtovou emocionálnou inteligenciou

Diskusia a záver

Náš výskum zameraný na overovanie existencie vzťahu medzi črtovou EI a IŠU učiteľov a učiteľiek potvrdil existenciu vzťahu medzi všetkými dimenziami IŠU (okrem dimenzie Prísny) a globálnou črtovou EI, ako aj jej faktormi.

Pri hľadaní odpovede na VO1 sme zistili, že v rámci kvality (pozitivity a negativity) vzťahu medzi črtovou EI a IŠU existuje v našom výskumnom súbore súvislosť medzi dimenziou Láska reprezentovanou bipolarnými charakteristikami Priateľskosť – Hostilita a IŠU učiteľov a učiteľiek našej výskumnej vzorky, pričom pozitivita vzájomného vzťahu črtovej EI a IŠU sa viaže k pólu Priateľskosť a negativita vzťahu k pólu Hostilita. Zistili sme teda, že čím lepšie učiteľky a učitelia nášho výskumného súboru rozumejú vlastným citom, sú schopní lepšie sa vcítiť do citov iných ľudí a riadiť svoje city tak, aby zlepšili kvalitu svojho života, tým sú viac priateľskí a ohľaduplní, dokážu

počas vyučovania vytvárať uvoľnenú atmosféru, sú trpezliví, empatickí, akceptujú nedostatky a chyby svojich žiakov, preukazujú nadšenie pri vyučovaní a dominuje u nich snaha byť žiakom nápomocní.

Pri hľadaní odpovede na VO2 sme dospeli k záveru, že súvislosti medzi črtovou EI a dimenziou Moci cirkumplexu reprezentovanou bipolárnymi charakteristikami Dominancia – Submisivita nepreukazujú kvalitatívne rozdiely.

V rámci sledovania vzťahov medzi jednotlivými faktormi črtovej EI a dimenziami IŠU spomenieme tie vzťahy, ktoré sa preukázali ako najtesnejšie. Najtesnejší pozitívny vzájomný vzťah sa preukázal medzi premennými Emocionalita a Napomáhajúci ($r = 0,530^{***}$). Toto zistenie naznačuje, že čím viac učiteľia a učiteľky nášho výskumného súboru načúvajú vlastným emóciám i emóciám iných ľudí a zároveň disponujú vyššou mierou empatie, tým u nich viac dominuje snaha poskytovať svojim žiakom pomoc, byť priateľskí a ohľaduplní a dokážu v triede vytvárať uvoľnenú atmosféru počas vyučovania. Negativita vzájomného vzťahu sa najsilnejšie prejavila medzi položkami Sebakontrola a Neistý ($-0,518^{***}$), čo značí, že čím viac sa u učiteľov a učiteľiek nášho výskumného súboru preukazuje zdravý stupeň sebakontroly, dobrá schopnosť regulácie vonkajších tlakov a stresu, lepšia zmena nepríjemnej či udržanie príjemnej nálady prostredníctvom vlastného úsilia, čím lepšie dokážu zväziť svoje rozhodnutia a až následne po tom konať, tým menej sa u nich prejavuje plachosť a váhavosť, tým menej pôsobia na žiakov zmätene a tým je u nich nižší predpoklad, že ich žiaci dokážu ľahko vyviešť z miery. Rovnako negatívny vzájomný vzťah sa prejavil medzi premennými Emocionalita a Nespokojný ($-0,586^{***}$), čo naznačuje, že čím lepšie dokážu učiteľia a učiteľky nášho výskumného súboru načúvať vlastným emóciám a emóciám iných a disponujú vyššou mierou empatie, tým menej kritizujú a trestajú, tým sú menej voči žiakom podozrievaví a menej im nedôverujú a zároveň menej používajú trest ako výchovný prostriedok.

Štatistickým testovaním sa nepotvrdil vzťah medzi dimenziou IŠU Prísny a všetkými faktormi aj globálnou črtovou EI. Na základe obsahovej analýzy položiek, ktoré sýtia dimenziu Prísnosť (reprezentovanú predovšetkým položkami 3, 23, 30, 38 a 60, konkrétne položka 3: Od žiakov vyžadujem poslušnosť; položka 23: Bývam prísny/a; položka 30: Moje požiadavky sú veľmi vysoké a i.), vyplýva, že podľa autorov dotazníka IŠU sa prísnosť týka najmä dodržiavania pravidiel pri práci a komunikácii na vyučovaní. Podľa nás nemusia byť tieto charakteristiky viazané na charakteristiky črtovej EI, pretože položky dimenzie Prísnosť nepopisujú bližšie, akým spôsobom učiteľ vyžaduje poslušnosť od žiakov, ako prejavuje svoju náročnosť voči žiakom alebo ako prejavuje svoju prísnosť pri známokovaní. Predpokladáme, že práve tieto skutočnosti sa podieľali na tom, že sa nepreukázal štatisticky významný vzťah medzi premennou Prísny a črtovou EI.

Limity nášho výskumu vidíme najmä vo veľkosti výskumného súboru. Naše výskumné zistenia poukazujú na existenciu významnej súvislosti medzi interakčným štýlom učiteľov a učiteľiek a úrovňou ich črtovej emocionálnej inteligencie. Črtová EI sa ukazuje ako skutočný ukazovateľ interakčného štýlu učiteľov a učiteľiek. Je teda faktorom, ktorý ovplyvňuje kvalitu interakčného štýlu učiteľov a učiteľiek. Črtová EI je tak kombináciou charakteristík, ktoré môžeme rozvíjať a zároveň ich rozvojom môžeme vylepšiť IŠU učiteľov a učiteľiek smerom ku kvalitnejšej spolupráci a lepšiemu vzťahu učiteľov a učiteľiek so žiakmi.

Článok vznikol s finančným príspevím grantu VEGA 1/0654/17.

Literatúra:

- DEN BROK, P. – BREKELMANS, M. – WUEBBELS, T. 2004. Interpersonal Teacher Behaviour and Student Outcomes. In *School Effectiveness and School Improvement. International Journal of Research, Policy and Practice*, vol. 15, no. 3-4, pp. 407-442.
- FENYVESIOVÁ, L. 2006. *Vyučovacie metódy a interakčný štýl učiteľa*. 1. vyd. Nitra : PF UKF. 153 s. ISBN 80-8050-899-2.
- GAVORA, P. 2007. *Učiteľ a žiaci v komunikácii*. 2. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského. 200 s. ISBN 978-80-223-2327-7.
- GAVORA, P. – MAREŠ, J. – DEN BROK, P. 2003. Adaptácia Dotazníka interakčného štýlu učiteľa. In *Pedagogická revue*, roč. 55, č. 2, s. 126-145.
- KALISKÁ, L. – NÁBĚLKOVÁ, E. 2015. *Psychometrické vlastnosti a slovenské normy Dotazníkov črtovej emocionálnej inteligencie pre deti, adolescentov a dospelých*. 1. vyd. Banská Bystrica : Belianum. 189 s. ISBN 978-80-557-0940-6.
- MAREŠ, J. – GAVORA, P. 2004. Interpersonální styl učitelů: teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. In *Pedagogika*, roč. 54, č. 2, s. 101-128.
- MOUSAPOUR, G., & KHORRAM, A. 2015. The relationship between Iranian EFL teachers' emotional intelligence and their teaching styles. In *International Journal of Research Studies in Language Learning*, vol. 4, no. 4, p. 3-14.
- LEARY, T. 1957. *Interpersonal diagnosis of personality; a functional theory and methodology for personality evaluation*. Ronald Press.
- MAYER, J., & SALOVEY, P. 1997. What is emotional intelligence? In SALOVEY, P., & SLUYTER, D. (Eds.) *Emotional development and Emotional Intelligence* New York: Basic Books. p. 3-31.
- PETLÁK, E. – FENYVESIOVÁ, L. 2009. *Interakcia vo vyučovaní*. Bratislava : IRIS. 137 s. ISBN 978-80-89256-31-0.
- PETRIDES, K. V. 2009. *Trait Emotional Intelligence Questionnaire (TEIQue). Technical Manual*. London: London Psychometric Laboratory.
- PETRIDES, K. V., & FURNHAM, A. 2001. Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. In *European Journal of Personality*, vol. 15, p. 425-448.
- ŞAHIN-BALTACI, H. – DEMIR, K. 2012. Pre-Service Classroom Teachers' Emotional Intelligence and Anger Expression Styles. In *Educational Sciences*:

Theory and Practice. [online]. vol. 12, no. 4, p. 2422-2428. [citované 21.marca 2019]. Dostupné na <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1002855.pdf>>.

WUBBELS, T. – CRÉTON, H. A. – HOOMAYERS, H. P. 1985. *Discipline problems of beginning teachers, interactional teacher behavior mapped out*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, Chicago, IL [online]. 1985, 17 p. [citované 18.marca 2019]. Dostupné na <<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED260040.pdf>>.

WUBBELS, T., LEVY, J., & BREKELMANS, M. 1997. Paying Attention to Relationships. In *Educational leadership*, vol. 54, no. 7, p. 82-86.

Zuzana Heinzová pôsobí v súčasnosti na Katedre psychológie Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zaujíma sa o výskum v oblasti sociálnej a osobnej zodpovednosti jednotlivca, črtovou emocionálnou inteligenciou a výskumom kultúry pracoviska. Jej súčasnými projektmi sú „Teoretická a empirická analýza komplementarity modelov emocionálnej inteligencie v kognitívnom, biologickom a sociokultúrnom kontexte“ (VEGA 1/0654/17) a „Psychologický prístup k tvorbe, implementácii a overovaniu kompetenčného modelu rozvoja lídrov v edukácii“ (APVV-17-0557).

Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.

Katedra psychológie

Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica

zuzana.heinzova@umb.sk

Simona Kubejová je študentkou magisterského štúdia *Učiteľstvo pre primárne vzdelávanie na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici* a výskum prezentovaný v príspevku je súčasťou jej diplomovej práce.

Mgr. Simona Kubejová

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky,

Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica, simona_kubejova@centrum.sk